

تاثیر افزایش تعداد بازارها در جهت توسعه گردشگری و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری، مطالعه موردی شهر تهران

افشین رسولی* سجاد رسولی، مینا اکبریکی

کارشناسی ارشد مدیریت شهری، دانشگاه علامه طباطبایی، -afsheen.rasouli441@gmail.com

کارشناسی پروتز دندان، دانشگاه علوم پزشکی ارتش، sajjad.rasouli2013@yahoo.com

کارشناسی ارشد مدیریت شهری، دانشگاه علامه طباطبایی، mina_pico@yahoo.com

TMBA چکیده:

شهرها به عنوان یک سیستم باز تلقی می شوند که همواره از محیط تا ثیر و تاثیر می پذیرند .این مهم پس از انقلاب صنعتی رشد و توسعه شتاب زده ای یافت و تا کنون ادامه دارد. از سویی موجبات راحتی زندگی بشر را فراهم کرده، اما در سوی دیگر آثار زیانباری را بر محیط زیست و روح و جسم انسان ساکن آن نیز وارد ساخته است. این آثار انسان را به فکر چاره ای واداشت که، از این رهگذر مباحث و الگو و راهبردها، توسعه پایدار مطرح و تبلور یافت. بر اساس پژوهش های صورت گرفته در کشور های در حال توسعه ارتباط گردشگری شهری و توسعه پایدار بسیار مورد توجه بوده است، بطوریکه از آن به عنوان کلید اساسی توسعه پایدار یاد می شود. علاوه بر این وجود جاذبه های شهری هم چون انواع بازارها در جهت جذب هر چه بیشتر گردشگران مطرح بوده است . در این مقاله نیز برای اثبات این رابطه پرسشنامه ای طراحی شد. و آن را بین فروشندگان بازار تهران و بازار قدیم پانزده خرداد در شهر تهران توزیع کردیم. روایی پرسشنامه از طریق خبرگان امر تایید شد. و برای بررسی تعیین روابط بین متغیرها و یافتن مدلی برای داده ها از نرم افزار Amos استفاده شد، و در نهایت گسترش و توسعه زیر ساخت های گردشگری، علی الخصوص در بخش بازارها و ایجاد بازار های متنوع، جهت جذب هر چه بیشتر سرمایه و تزریق آن در شهر جهت تسهیل شدن توسعه پایدار پیشنهاد شد.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار شهری، توسعه گردشگری شهری، شاخصها، Amos، بازارها

۱. مقدمه:

نظریه توسعه پایدار شهری^۱ حاصل بحث های طرفداران محیط زیست درباره محیط زیست شهری است و به دنبال نظریه توسعه پایدار برای حمایت از منابع محیطی ارائه شد. این نظریه به مثابه دیدگاه راهبردی، به نقش دولت در این برنامه ریزی ها اهمیت بسیاری می دهد، و معتقد است دولت ها باید از محیط زیست شهری کاملاً حمایت کنند (پاپلی یزدی، ۱۳۸۲: ۳۴۰). شهر پایدار، شهری است که به دلیل استفاده اقتصادی از منابع، اجتناب از تولید بیش از حد ضایعات و بازیافت آنها و پذیرش سیاست های مفید در دراز مدت، قادر به ادامه حیات خود باشد. برنامه ریزان شهر پایدار باید هدفشان را بر ایجاد شهرهایی با ورودی انرژی کمتر و مصالح و خروجی کمتر ضایعات و آلودگی ها متمرکز کنند (ترنر، ۱۳۷۹: ۱۸۰). از سویی دیگر توسعه پایدار شهری نه تنها توسعه پایدار هر یک از زیر سیستم های اقتصادی، اجتماعی، یا زیست محیطی و افزایش پایداری این زیر سیستم ها را در بر می گیرد بلکه تلاش می کند تا رشد اقتصادی، بازسازی اکولوژیکی، حفاظت زیست محیطی و پیشرفت اجتماعی را متعادل سازد و دشواری این چالش، آن را به یک نقطه تمرکز عمده در تحقیقات سرتاسر جهان تبدیل نموده است. (باتن^۲، ۲۰۰۲؛ ریلی^۳، ۲۰۰۱). بنابراین مشاهده می شود که بحث اقتصاد و بویژه اقتصاد پایدار، یکی از مباحث کلیدی و اساسی در دستیابی به توسعه پایدار شهر به شماره می آید. از طرفی مبنای تهیه طرح راهبرد توسعه شهر شناسایی پتانسیل ها و مزایای نسبی اقتصادی هر شهر است تا بر مبنای آنها توسعه در ابعاد اجتماعی و زیست محیطی را نیز محقق نمود. در عصر جهانی سازی فشار مضاعفی بر توسعه زیرساخت های اجتماعات و سازمانهای شهری وجود دارد. عوامل مختلفی چون فشار زمان، رقابت پذیری اقتصادها و سازمانها و تقاضا برای شفافیت بیشتر، باعث ایجاد این فشارها شده اند. در چنین شرایطی تمرکز بر پایداری بسیار با اهمیت تر از گذشته شده است. بنابراین از آنجا که تمرکز اصلی بر روی بعد اقتصادی می باشد و این مهم می تواند در مفاهیمی هم چون گردشگری به ویژه گردشگری شهری نمود پیدا کند به گونه ای که امروزه در بسیاری از کشورهای موفق در صنعت گردشگری، شهر پایه و اساس توسعه گردشگری است، چراکه بسیاری از شهرها در بردارنده تمامی انواع جاذبه های گردشگری مذکور هستند؛ یعنی در این نقاط می توان هم شاهد جاذبه های طبیعی، فرهنگی و هم جاذبه های انسان ساخت بود. ایجاد و توسعه فضاهای شهری مناسب، بازسازی فضاهای ظاهراً متروک و مرده به قصد زنده کردن جنبه های کهن جامعه، از جمله آثار توسعه گردشگری شهری است. بدین منظور، بسیاری از شهرها درصددند تا از ویژگی ها و امکانات خاص شهر خود سود برده، از مزایای جلب گردشگری شهری بهره گیرند. فضاهای شهری در شهرهای معاصر را که برای گردشگر ان به عنوان یک جاذبه محسوب میشوند، می توان به دو دسته تقسیم نمود:

- فضاهای مدرن یا جدید نظیر پارک ها، مراکز فووش مدرن، فرهنگسراها، میادین و پلازاها؛

- فضاهای سنتی نظیر بازارها، امامزاده ها، گورستان ها، باغ ها، مساجد و سایر اماکن تاریخی (قالیباف و شعبانی فرد، ۱۳۹۰، ۱۵۳).

علاوه بر مسائل فوق، توسعه گردشگری شهری و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری از سویی و عایدات حاصل از آن در سویی دیگر می تواند در در بهبود شرایط زندگی، کیفیت محصولات و خدمات شهری، کاهش آلودگی های زیست محیطی با تعریف منطقی کاربری ها، ایجاد نهادها و شبکه های اجتماعی و فرهنگی تأثیرگذار و مسائلی از این دست، که همگی از مصادیق توسعه پایدار هستند، تأثیرگذار باشد. هم چنین سازمان جهانی گردشگری سازمان ملل^۴ مالدیو را نمونه توسعه پایدار گردشگری شهری معرفی کرده است. که در آن رشد صنعت گردشگری تأثیرات چند جانبه ای بر توسعه پایدار شهری به دنبال داشته است. که برای مثال، نمود آن را در برقراری توازن و تعادل در وضعیت پرداخت ها، تنوع اقتصادی، افزایش درآمدها و ایجاد فرصت های شغلی می توان دید. (کاظمی محمدی ۱۳۸۷: ۷۱). با توجه به مسائل مطرح شده این پژوهش به دنبال یافتن پاسخ این سؤال است که "توسعه

1- Urban Sustainable Development

2- Button

3- Riley

4 - UNWTO

گردشگری شهری تا چه حد می تواند توسعه پایدار شهری را حمایت کند؟^۵ پاسخ به این سؤال، ن ظر تصمیم گیرندگان و دولتمردان را به این امر جلب خواهد کرد که با سرمایه گذاری مناسب در زیرساختها و توسعه گردشگری شهری می توانند به اهداف کلان خود در توسعه پایدار شهری دست یابند . در بخش دوم مبانی نظری پژوهش آورده شده است . بخش سوم روش پژوهش و مدل پیشنهادی شرح داده شده است و در نهایت نتیجه گیری و بحث پایان دهنده مقاله می باشد.

۲. مبانی نظری:

۲.۱. توسعه پایدار

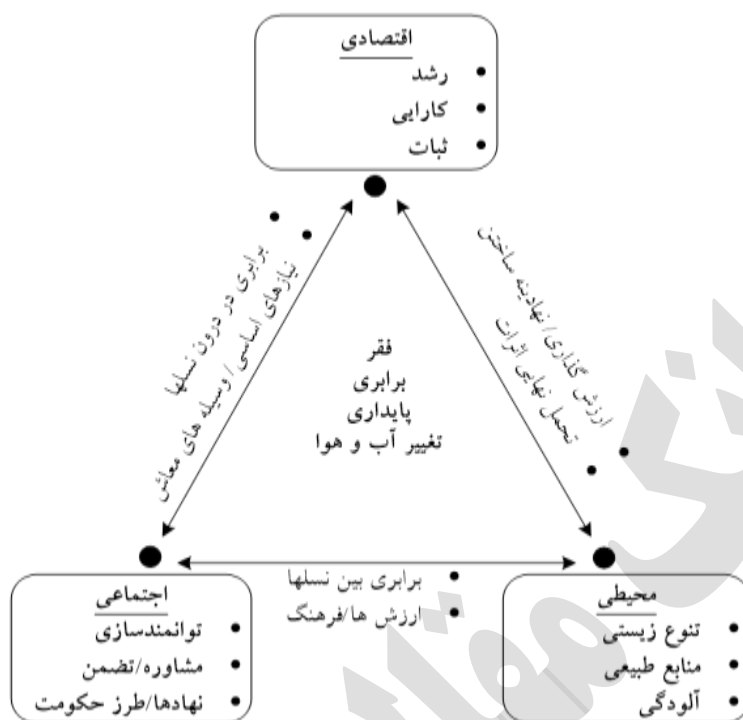
مفهوم پایداری در واقع تلاشی است برای دستیابی به بهترین نتایج در برنامه های محیط انسانی و طبیعی که برای حال و به صورت نامحدود برای آینده صورت می پذیرد (شیهه، ۱۳۸۷:۱۹۹). هدف از توسعه پایدار «رفع نیازهای نسل حاضر بدون تضییع توانایی نسل های آینده برای رفع نیازهایشان» است و از این تعریف ساده و مبهم سندی از کنفرانس ملل متحد در زمینه محیط زیست و توسعه به عنوان یک طرح کار توسعه پایدار برای قرن ۲۱ بیرون آمد (دارکاکیس^۵، ۱۹۹۶:۳). در واقع سیاست های اصولی توسعه پایدار در چهار مقوله زیر قابل تقسیم است (چارلز^۶، ۱۹۹۵:۴):

۱. به حداقل رساندن مصرف منابع طبیعی تجدیدناپذیر مانند سوخت های فسیلی و منابع کافی.
۲. پایدار ساختن مصرف منابع طبیعی تجدید ناپذیر (مانند آب های زیر زمینی، خاک و گیاهان).
۳. نگه داشتن حد تولید ضایعات و الودگی ها در ممیزان ظرفیت جذب محلی و جهانی مانند گازهای گلخانه ای، مواد شیمیایی نابود کننده اوزون و زباله های سمی.
۴. تامین نیازهای پایه انسانی و اجتماعی مانند دسترسی به معیشت، مشارکت اجتماعی و دسترسی به محیط سالم و خدمات پای.

در یک دید کلی اهداف اصلی توسعه پایدار شامل اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی می باشد. که دارای روابط متقابل با یکدیگر می باشند. نمودارهای زیر به سه هدف کلی و روابط متقابل آنها در توسعه پایدار اشاره می کند. که دیدگاه های سه گروه اقتصاد دانان، جامعه شناسان و اکولوژیست ها را در بر می گیرد. یکی از موارد اصلی در توسعه پایدار تکامل توأم فناوری، ساختار و فرهنگ است. شکل ۱ مثلث توسعه پایدار را نشان داده است.

5- Darkakis

6- Charles

شکل ۱- مثلث توسعه پایدار

در سازمان ملل مسائل محوری و شرایط ضروری برای توسعه پایدار که به وسیله کمیسیون جهانی توسعه و محیط مورد شناسایی قرار گرفته است بدین قرار است: جمعیت و توسعه، امنیت غذایی، انرژی، صنعت و چالش های شهری و پیگیری سیاست مبتنی بر توسعه پایدار، متضمن رعایت موارد ذیل است:

۱. وجود نظام سیاسی که مشارکت موثر شهروندان در فرایند تصمیم گیری را تضمین کند
۲. نظامی اقتصادی که راه حلی برای تنش های برخاسته از توسعه هماهنگ و ناموزون را فراهم آورد.
۳. نظامی تولیدی که تعهد حفظ مبانی بوم شناسی برای توسعه را محترم شمارد.
۴. نظامی فناورانه که الگوهای پایدار برای تجارت را برنامه ریزی کند.
۵. نظامی بین المللی که الگوهای پایدار برای تجارت را برنامه ریزی کند. (فیروزبخت، ۱۳۹۱: ۷).

۲.۲. توسعه پایدار شهری

الگوی شهر پایدار می تواند در شکل های مختلف و بی شماری بسته به تاریخ منطقه، فرهنگ، پایه اقتصادی اقلیم و محیط و سیاست ها نمود پیدا کند. اصولاً پایداری باید روی اهداف انسانی به عنوان هسته اصلی هر راهکار توسعه شهری تاکید نماید. توسعه پایدار شهری باید دارای چهار مشخصه زیر باشد:

۱. بهره وری: در واقع یک مبادله پویاست، بین سیستم طبیعی و سیستم های اجتماعی - اقتصادی که تولید غذا و دیگر کالاها را برای مردم تضمین می کند، بدون آنکه برای سیستم ضرری داشته باشد. بهره وری ظرفیت جامعه برای استفاده یا تغییر شکل سیستم های طبیعی در تولید غذا و کالا با بازده بهینه را می سنجد.

۲. عدالت: یعنی ظرفیت جامعه در توزیع عادلانه فرصت و تهدیدهایی که ناشی از کاربرد یا تغییر سیستم های طبیعی پیرامون هستند، مانند توزیع آنچه که از فرایند توسعه حاصل می شود. این اصطلاح در مورد توزیع ثروت در بین مردم نیز به کار می رود.

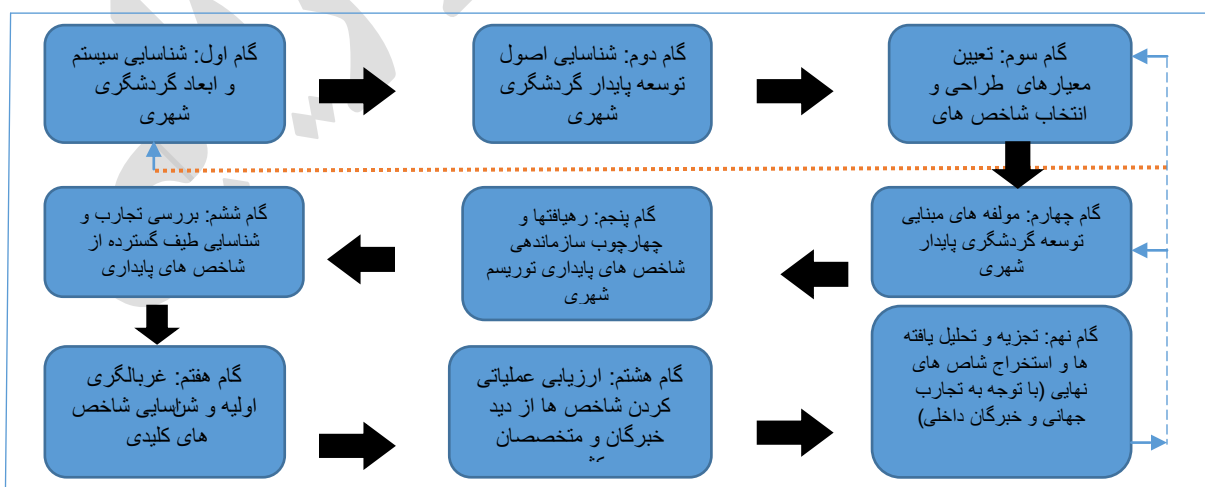
۳. انعطاف پذیری: به ظرفیت جامعه در واکنش به فشارهای طبیعی یا تحمیل ضربه های ناگهانی گفته می شود. انعطاف پذیری یعنی قابلیت سیستم برای ترمیم یا نگهداری سطح بهره وری در بی نظمی های کوتاه مدت، یا طولانی مدت؛

۴. ثبات: یعنی ظرفیت جامعه در ادامه ی استفاده یا تغییر فرایند سیستم های طبیعی بدون دگرگونی شدید (کریمی ۲۲: ۱۳۸۵). توسعه پایدار شهری عبارتست از:

"تغییر تراکم و کاربری اراضی شهری برای رفع نیازهای اساسی مردم در زمینه مسکن، حمل و نقل، فراغت و غیره به گونه ای که شهر از نظر محیطی قابل سکونت و زندگی، از نظر اقتصادی قبل دوام و از نظر اجتماعی برابری داشته باشد، به گونه ای که این تغییرات فناورانه و صنعتی، حفظ اشتغال، مسکن و شرایط زیست محیطی مناسب را در بر داشته باشد(موحد، ۱۳۷۹: ۴۹)". هال و پفیفر^۷ (۲۰۰۰) در خصوص معنا و مفهوم توسعه پایدار شهری می نویسند: «شکلی از توسعه امروزی که توان توسعه مداوم شهرها و جوامع شهری نسل های آینده را تضمین کند، از نظر آنها پایدار شهری مستلزم موارد زیر است:

۱. وجود یک اقتصاد پایدار شهری موجد کار و ثروت
۲. همبستگی و انسجام شهری
۳. سرپناه پایدار شهری موجد مسکن مناسب و قابل تهیه برای همه
۴. محیط زیست پایدار شهری موجد اکوسیستم های بادوام و پایا
۵. دسترسی پایدار شهری موجد منابع حفاظت کننده قابلیت های تحرک های اجتماعی
۶. زندگی پایدار شهری موجد یک شهر زنده.
۷. مردم سالاری پایدار شهری موجد توانمند سازی حقوق و مرتبه شهروندی(هال و پفیفر، ۲۰۰۰).

شاخص هایی که شایسته است در بررسی پایدار شهری مورد بررسی قرار گیرند باید بتوانند در چرخه شاخص پایداری مجوز لازم را دریافت بکنند که در شکل ۲ به آن اشاره شده است و بعد از آن در هر دو بخش شهری و گردشگری شهری شاخص هایی که توانسته اند از دید خبرگان امر تاییدیه لازم را دریافت کنند به اجما بررسی کرده ایم که عبارتند از:

شکل ۲- فرایند طراحی شاخص های توسعه پایدار

۱. **جمعیت** : بر اساس پیش بینی های سازمان ملل تا سال ۲۰۳۰ حدود شصت درصد از جمعیت جهان در شهرها زندگی خواهند کرد. به نظر می رسد که در آینده با یک جهان شهر نشین روبه رو خواهیم بود . شهرها برای حدود نیمی از جمعیت جهان حکم سرپناه و خانه را دارند . برنامه ریزی فضایی و آمایشی مناسب، عدم تعادل ها در سطوح منطقه ای، ملی و حتی بین المللی، زمینه را برای جذب بیشتر مهاجران در شهرها و به خصوص شهرهای بزرگ فراهم کرده است . اصلی ترین عامل در بحث از پایداری شهری، جمعیت و اثرات اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و نهایتا مدیریتی آن ر و ی شهرها و حتی زیست کره می باشد (گیدنز، ۱۳۸۴: ۶۲۰).
۲. **شهرها به عنوان سیستم های باز** : در عصر جهانی شدن و دهکده جهانی و ارتباطات به ناچار در جهت تداوم و بقا نیازمند گسترش ارتباطات با سطوح منطقه ای، ملی و جهانی خواهند بود. و در جهت پایداری در طول زمان نیازمند تدوین راهکارهای توسعه خود و زیر ساخت های اقتصادی اند . نظریه مزیت نسبی توسعه اقتصادی را در برخی شهرها و مناطق به جای تشویق ایجاد تنوع فعالیت های اقتصادی روی یک صنعت خاص متمرکز کرده است (هندرسون و همکاران^۸، ۱۹۹۵). شهرها یا مناطقی که بر روی منابع خاصی تاکید می کنند، مانند مراکز معدنی، عموما پتانسیل بسیار پایینی برای انطباق با پایه اقتصادی جدیدی که فعالیت های مرکزی و اشتغال اصلیشان را با اختلال روبه رو می کند، دارا هستند . آنچه که این شهرها ندارند، تنوعی است که در بیشتر اکو سیستم هایی که تعداد بیشتری از چرخه های بازخورد و تعادل حیاتی و خود پایداری را فراهم می کنند، پیدا می شود . شهر انعطاف پذیر شهری است که بر اساس بازخورد های مناسب درک ن موده و عمل می نماید (اگر^۹، ۲۰۰۵).
۳. **اقلیم**: در سال ۱۹۹۷، کنوانسیون تغییر اقلیم سازمان ملل (کیوتو) مقرر کرد که کشورهای پیشرفته جهان ائشار گازهای گلخانه ای را به دلیل اثرات آنها بر اقلیم جهانی و پیامدهای ناشی از آن کاهش می دهد. با توجه به گسترش بیش از پیش شهرنشینی در سالهای آتی، شناخت تغییرات ناشی از شهرنشینی در اقلیم جهانی در جهت دستیابی به پایداری شهری یا به عبارت بهتر پایداری جهانی، ضروری به نظر می رسد . به طور کلی معاهدات بین المللی زیست محیطی یک سازو کار کلیدی ایجاد می کند، که در آن ملل و کشورهای مختلف به یک درک مشترک از مشکلات زیست محیطی و توافقات دوجانبه در جهت حل و کاهش این مشکلات می رسند (کهن، ۱۳۸۶: ۱۱).
۴. **کیفیت هوا**: تولید انرژی برای استفاده های خانگی و تجاری، فعالیت های صنعتی و حمل و نقل عوامل اصلی تولید کننده آلودگی هوا در شهرها هستند . اهمیت نقش و کارکرد شهرها در توسعه پایدار زمانی آشکارتر می شود که بدانیم حدود سه چهارم منابع توسط شهریان به مصرف می رسد . و در این بین کلانشهرها بیش از هر گونه سکونت گاه دیگر ارگانیزم های آسیب پذیراند. زیرا وابستگی شدیدی به ورودی نهادها و خروجی ستانده ها دارند. که پایداری شهر در گرو تنظیم و کنترل این جریان ورودی و خروجی است. با توجه به اینکه شهرها بیشترین آلودگی را تولید می کنند، بنابراین شناخت عوامل الوده ساز ضروری به نظر می رسد، و تلاش در جهت کاهش آنها از ضرورت های دستیابی به پایداری شه ری است (کهن^{۱۰}، ۱۳۸۶: ۱۴).

8- Henderson et al

9- Egger

10- cohen

۵. **کیفیت آب طبیعی:** منابع آب طبیعی اطراف شهرها در طول تاریخ زمین هایی برای دفع انواع ضایعات بوده اند . به ویژه بعد از انقلاب صنعتی، به همراه الودگی های صنعتی اساسی ترین ضامن بقا و زیست شهرها- حیات انسانی و همچنین بقای سایر موجودات زنده را با مشکل مواجه ساخته است. یک شهر پایدار باید به این توجه داشته باشد، که نه تنها خودشان به آب سالم نیاز دارند بلکه همسایگان و آیندگان نیز به همان میزان به آب نیاز دارند . پس لازمه تلقی کردن شهر به عنوان پایدار فراهم کردن منابع آبی سالم و جلوگیری از ایجاد اختلال در کیفیت بیولوژیکی و زیستی منابع آب سطحی و زیرزمینی پیرامون شهرها می باشد. (کیانی:۱۵:۱۳۸۳).
۶. **جامعه باز:** شهرها نه تنها سطوح مختلف سلسله مراتبی را اشغال می کنند، بکه بخشی از یک شبکه نیز محسوب می شوند . در این شهرها جریان های مختلفی از اطلاعات، سرمایه، نیروی کار، کالا و خدمات و غیره در جریان است . کارآمدی یک اجتماع به هماهنگی اصول ارزشی یا اخلاقی و انگیزه افراد برای همکاری در یک فعالیت مورد علاقه بستگی دارد (اگر، ۲۰۰۵).
۷. **برنامه ریزی یکپارچه و واحد:** در موضوع شناسایی مسائل و مشکلات شهری جهت برنامه ریزی مناسب، تعدد موضوعات و سازمان های دخیل در برنامه ریزی به دلیل پیچیدگی ذاتی شهرها، برنامه ریزان ناگزیر به اتخاذ رویه های برنامه ریزی واحد و یکپارچه جهت ایجاد هماهنگی بین اولویت ها و نیازهای مداخله کنندگان می باشند . برای رسیدن به نتیجه ای جامع و یکپارچه باید ابعاد مختلف توسعه اقتصادی، حفاظت محیط زیست و ساختارهای اجتماعی به وسیله همه مداخله کنندگان و یا به عبارتی افراد، گروه ها، نهادها و سازمان های ذینفع در شهر به درستی درک شود. (قرخلو و حسینی، ۱۴:۱۳۸۵).
۸. **توانایی و پتانسیل نوآوری و ابداع:** برای این که شهر ظرفیت و پتانسیل انطباق پذیری و سازگاری را داشته باشد، باید قادر به نوآوری و ابداع باشد. بدون وجود انف یک شهر قادر نخواهد بود با سرعت عمل مناسب در زمان نا بسامانی ها، با شرایط جدید انطباق پیدا کند. توسعه واقعی وقتی اتفاق می افتد که با اختراعات و نوآوری هایی که انجم می شو د، ارزش افزوده و کیفیت زندگی بالا رود. (مولدان و بیلهارز، ۹۳:۱۳۸۱-۹۴).
۹. **پتانسیل ظرفیت مربوط به زیر ساخت های منطقه ای:** منظور از پتانسیل های زیر ساختی، تاسیسات و تجهیزاتی است که شهر را با بقیه نقاط جهان در ارتباط قرار می دهد . مانند سیستم های حمل و نقل (ریلی، جاده ای، دریایی). ارتباطات راه دور زیر ساخت اساسی برای قرن بیست و یکم است. در بررسی پایداری شهری به ارتباط میان پایداری و ارتباط راه دور توجه چندانی نشده است. ارتباطات می تواند پایداری را به خاطر اثرات غیر مستقیم و پیچیده ای که تغییرات در سیستم های ارتباطی بوی تحرک، کاربری زمین، تصمیمات محلی و مصرف انرژی دارد، متاثر نماید . و همواره دستخوش تغییرات قرار دهد (موس و همکاران^{۱۱}، ۲۰۰۶)
۱۰. **سرمایه اجتماعی:** سرمایه اجتماعی عبارت است از توانایی افراد برای همکاری با یکدیگر به منظور دست یابی به اهداف مشترک در گروه ها و سازمان ها. به عبارتی دیگر حکایت از روابط دوجانبه، تعاملات در میان گروه های انسانی دارد. (جاجرمی^{۳۶}:۱۳۸۰).
۱۱. **آموزش:** انسان ها برای تبدیل شدن به یک فرد مفید در جامعه نیاز به آموزش دارند. زمانی که اقتصاد شهرها بیش از پیش جهانی می شود و بخش خدمات متنوع تر می شود، شغل ها تخصصی تر می شوند. آموزش از طریق شکل دهی مشارکت بین سازمان های گوناگون خصوصی و عمومی، ساختار لازم را برای پیشرفت فراهم می نماید. (قرخلو و حسینی، ۱۷:۱۳۸۵)
۱۲. **امنیت:** ایمنی و امنیت در سلسله مراتب نیازهای انسانی، مرتبه ای بالاتر از نیازهای زیستی دارد . یک شهر پایدار نیازمند یک محیط پایدار و ایمن برای ساکنانش است . زمانی که اعتماد افراد به نسبت به امنیت کاهش یابد، توانایی شخص برای زندگی مناسب به طور چشم گیری کاهش می یابد (شهرداری ها، ۴:۱۳۸۴).
- ۲.۳ توسعه پایدار گردشگری شهری**

گردش در بازارهای شهری دارای ماهیت دوگانه است؛ به این معنا که از یک سو شهر به معنای اصلی ترین مبدأ گردشگران به شمار می آید؛ و دوم این که شهر به عنوان مقصد گردشگری مدنظر قرار می گیرد. آنچه مربوط به گردشگری شهری است، عموماً در جاذبه های شهری نظیر بازارها به عنوان مقصد گردشگری مدنظر قرار دارد و در واقع، هدف از ورود گردشگر به بازارهای شهری؛ یعنی شهر به عنوان مقصد گردشگری است و به قصد بازدید از جاذبه های گردشگری شهر وارد فضای آن می شود (رهنمایی، ۱۳۸۶، ۲۰). شهرها دارای جاذبه ها و تأسیسات گردشگری فراوان و غنی هستند که در پیدایش و توسعه آنها نقش اساسی ایفا می کنند. امروزه گردشگری برای بسیاری از مدیران و مسؤولان شهری به صورت یک امر اقتصادی با اهمیت درآمده است که مستلزم ارزیابی صحنه رقابت، تعریف و تعیین هدف ها، داوری میان گزینه های گوناگون در زمینه سرمایه گذاری و آمایش و ایجاد ساختار مناسب و تجارتي فرآورده های گردشگری شهری است. (دیناری، ۱۳۸۴، ۱۱). به منظور تصمیم گیری مناسب در برنامه ریزی جاذبه های بازارهای شهری باید تمام فاکتورهایی را که در تصمیم گیری مؤثر هستند، دخالت داده، از بین آنها بهترین گزینه را انتخاب کنیم (اینسکیپ، ۱۹۹۱:۱۲۰)^{۱۲}. بازارهای شهری با توجه به پتانسیل ها و منابع گردشگری مختلفی که در بردارند، ممکن است یک یا چند نوع از جاذبه های گردشگری را به گردشگران به عنوان محصول گردشگری ارائه نمایند. گردشگری شامل همه خدمات و ویژگی هایی است که در کنار هم قرار می گیرند تا آنچه مسافر می خواهد، فراهم آورند و انواع مختلفی دارد، اما صاحب نظران گردشگری در دنیا، چهار فضای کلی را به عنوان مقاصد گردشگری مشخص کرده اند که عبارتند از:

- فضای روستایی یا جهانگردی سبز؛

- فضای کوهستانی برای ورزش های کوهستانی؛

- فضای ساحلی با ویژگی های خاص خود؛

- فضای شهری (انوری آریا و نساج ، ۱۳۸۶ ، ۳۰).

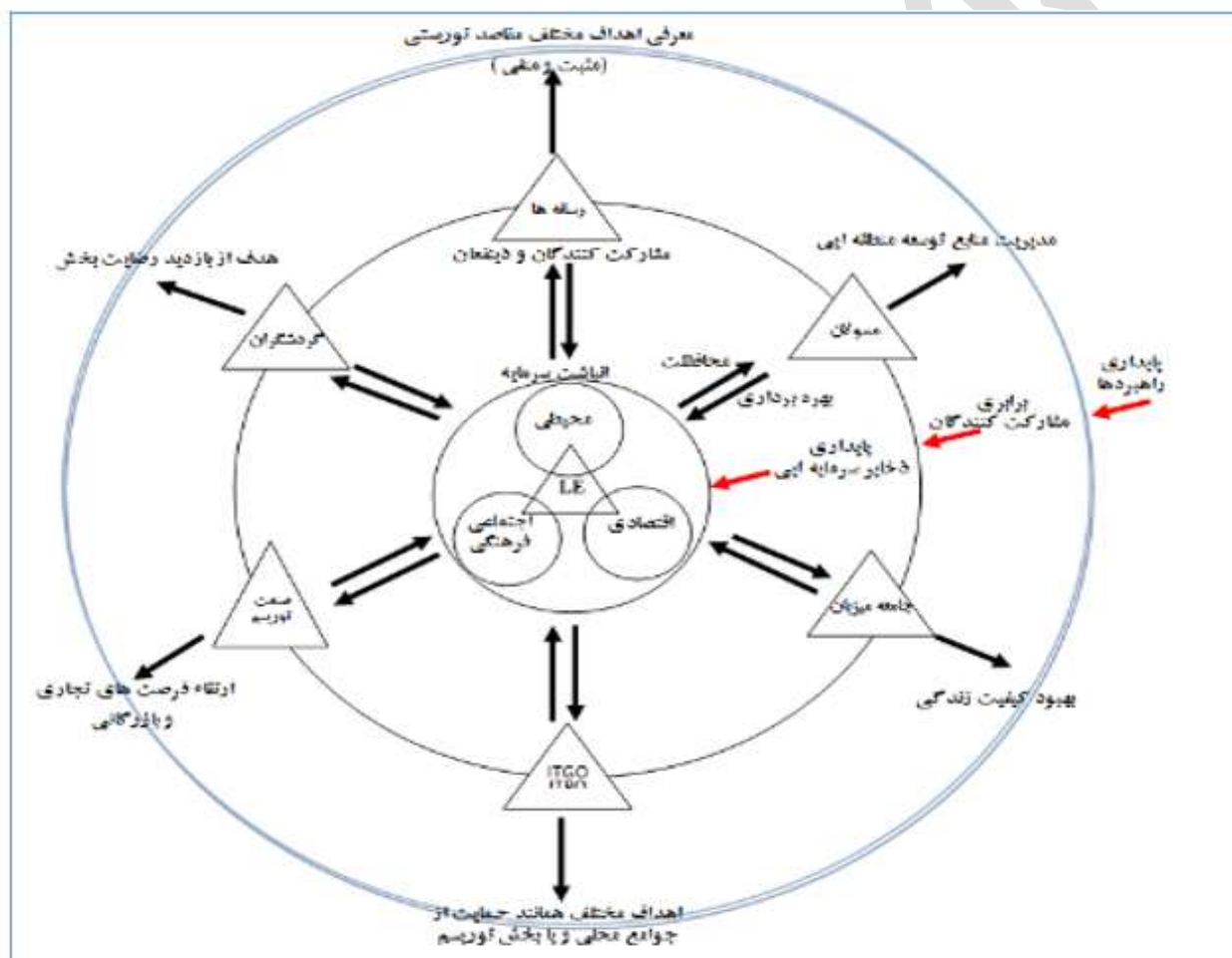
۲.۳.۱. گردشگری و ایجاد و توسعه بازارهای شهری مدرن و جذاب

ایجاد بازارهای شهری قوی بر اساس فعالیت های جدید و تأکید بر توسعه فعالیت های گردشگری و ایجاد جاذبه های بیشتر برای ماندگاری همراه با توسعه هسته های کار و فعالیت با هدف توسعه موزون شهر و پیوند کار و سکونت در تمام منطقه شهری و ایجاد یک نظام چند هسته ای، انعکاس تجربه ها و درس های نظری و عملی است که از کلان شهرها و شهرهای جهان می توان آموخت و به کار گرفت. ایجاد و توسعه انواع فضاهای تفریحی و سرگرمی، فضاهای خرید متنوع بزرگ شهری در بازارها، موزه ها و مراکز فرهنگی و هنری بویژه فرهنگ و هنر بومی با هدف توسعه گردشگری موجب بهره مند شدن ساکنین شهر از این خدمات خواهد بود و رضایت عموم را به همراه خواهد داشت. شاخص هایی که در ارتباط با پایداری شهری و توسعه بازارهای شهری مورد توجه قرار گرفت شامل:

۱. زیر ساخت پایه ای: موجبات حضور گردشگران در بازارها را فراهم می کند و با ایجاد زیر ساخت ها زمینه تکمیل مبلمان های شهری را در بلند مدت میسر می سازد ۲. اشتغال در بازارها: تعداد شغل های ایجاد شده به و سیله گردشگری شهری ۳. رفاه اجتماعی: وضعیت تامین و مصرف انرژی و میزان برخورداری از رفاه در جامعه محلی ۴. برنامه ریزی توسعه: وجود برنامه های منطقه ای و محلی در بازارهای شهری برای گردشگری شهری و تعداد محققین عرصه گردشگری شهری ۵. مشارکت شهری: نسبت نهاد های عرضه کننده خدمات گردشگری به کل نهاد های منطقه و میزان مشارکت دولت به همراه بخش غیر دولتی ۶. وضعیت اطلاع رسانی: تعداد نشریات، همایشها، ارتباطات راه دور ، شبکه های بازاری ۷. تامین امنیت: وقوع یا عدم وقوع جرایم

¹² Inskeep

علیه گردشگران، میزان همکاری نظامی امنیتی نهاد های دولتی و محلی در راستای حقوق گردشگران (کازسی، ۱۴۲:۱۳۸۲).^{۱۳} بر اساس این شاخص ها و تلفیق آن با شاخص های توسعه پایدار شهری می توان به مدل زیر دست یافت، که از طریق برنامه ریزی های متناسب با توان بالقوه مناطق شهری، استفاده از رسانه ها در جهت جذب گردشگران پیش رفت و تجارت را در بازارها رونق بخشید، به گونه ای که این ابعاد همگی در فرع شاخص های توسعه پایدار در سه بعد زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی قرار می گیرند. و ماحصل آن می تواند در پرتو تعریف مقاصد مختلف گردشگری، بهبود کیفیت زندگی ساکنان شهر، به طور خاص بازاری ها، افزایش میزان رضایت گردشگران باشد، اما فاکتور کلیدی در این میان مشارکت شهروندان در کنار ذینفعان می باشد تا بتوان اهداف توسعه پایدار شهری را با توجه به ماحصل های وجود بازار در شهرها تحقق بخشید.

مدل توسعه پایدار گردشگری شهری (افتخاری، ۱۳۸۹:۴۱)

۳. روش پژوهش:

۳.۱. روش پژوهش و مدل پیشنهادی

¹³ Kazessi

در این پژوهش برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. روایی این پرسشنامه با توجه به نظرات متخصصین دانشگاهی و شهرداری تأیید شد و پایایی نیز بر اساس ضریب آلفای کرونباخ تعیین شد که در جدول ۱ نشان داده شده است. این پرسشنامه در دو بخش توسعه پایدار شهری و توسعه بازارها برای جذب گردشگری شهری تهیه شده است که در جدول ۲ این بخش ها نشان داده شده است. معیار سنجش پرسشنامه نیز طیف ۵ تایی لیکرت بوده است. با توجه به استفاده از مدلسازی معادلات ساختاری این دو متغیر به عنوان متغیرهای پنهان در نظر گرفته شده اند. جهت تست مدل از نرم افزار Amos Graphics استفاده شده است. پرسشنامه‌های مذکور در اختیار کارمندان شهرداری و بازاری‌های دو بازار تهران و بازار قدیم پانزده خرداد به طور تصادفی شهر تهران، که حدوداً ۱۷۵ نفر بودند، قرار گرفت و در نهایت ۱۴۳ پرسشنامه جمع‌آوری شد و در تجزیه و تحلیل مورد استفاده قرار گرفت.

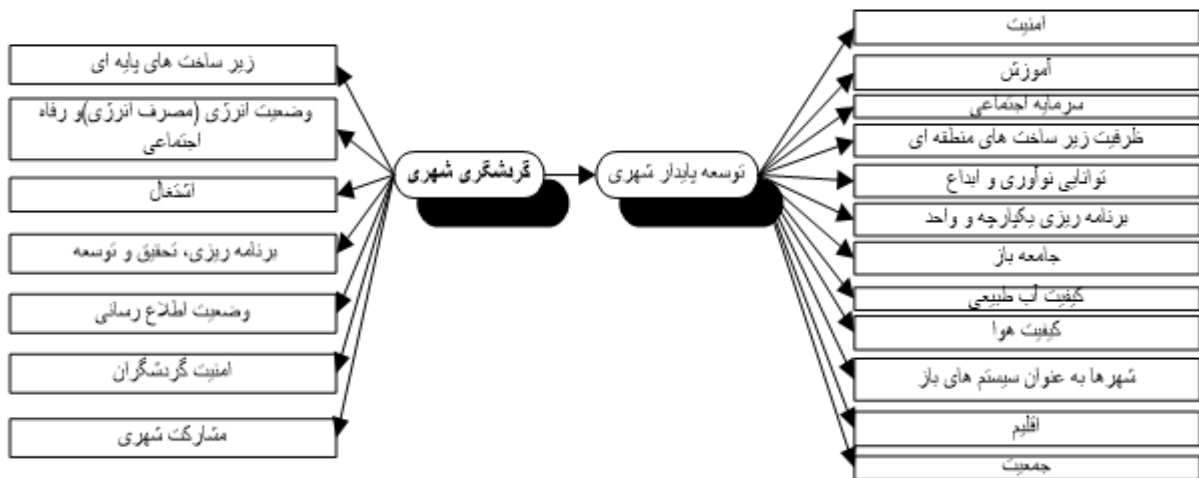
جدول ۱- مقادیر آلفای کرونباخ مربوط به پایایی پرسشنامه

حوزه ارزیابی	آلفای کرونباخ
توسعه پایدار شهری	۰/۷۳
توسعه گردشگری شهری	۰/۸۲
مقدار α کرونباخ برای کل پرسشنامه	۰/۸۰

جدول ۲- شاخص‌های مورد استفاده در پرسشنامه

شاخص‌های توسعه پایدار شهری	شاخص‌های توسعه گردشگری شهری
۱. جمعیت	زیرساخت پایه‌ای (حمل و نقل، هزینه‌های برق برای گردشگر)
۲. شهرها به عنوان سیستم‌های باز	اشتغال در بازارها: تعداد شغل‌های ایجاد شده به وسیله گردشگری شهری
۳. اقلیم	رفاه اجتماعی و وضعیت انرژی (مصرف انرژی)
۴. کیفیت هوا	وضعیت اطلاع‌رسانی: تعداد نشریات، همایشها، ارتباطات راه دور، شبکه‌های بازاری
۵. کیفیت آب طبیعی	برنامه ریزی توسعه: وجود برنامه‌های منطقه‌ای و محلی در بازارهای شهری برای گردشگری شهری
۶. جامعه باز	مشارکت شهری: نسبت بازارهای عرضه‌کننده خدمات گردشگری به کل نهاد‌های منطقه و میزان مشارکت دولت به همراه بخش غیردولتی
۷. برنامه ریزی یکپارچه و واحد	تامین امنیت: وقوع یا عدم وقوع جرایم علیه گردشگران، میزان همکاری نظامی
۸. توانایی و پتانسیل نوآوری و ابداع	امنیتی نهاد‌های دولتی و محلی در راستای حقوق گردشگران
۹. پتانسیل ظرفیت مربوط به زیرساخت‌های منطقه‌ای	
۱۰. سرمایه اجتماعی	
۱۱. آموزش	
۱۲. امنیت	

در نهایت با توجه به مطالب بیان شده، مدل پیشنهادی در شکل ۳ نشان داده شده است

شکل ۳: مدل پیشنهادی تحقیق

شاخص های برازش مدل و نتایج بدست آمده از نرم افزار Amos به ترتیب در جداول ۳ و ۴ نشان داده شده اند. همانطور که در جدول ۳ نشان داده شده است مدل پیشنهادی در اکثر شاخص ها دارای برازش قابل قبول است و در بعضی از شاخص ها با اندکی اختلاف نتوانسته نتیجه مطلوب را کسب نماید.

جدول ۳- شاخص های برازش مدل معادلات ساختاری و برازش قابل قبول (قاسمی، ۱۳۸۹) و مقادیر حاصل از مدل پیشنهادی

شاخص	برازش قابل قبول	عدد حاصل از مدل پیشنهادی	وضعیت
χ^2	بزرگتر از ۵ درصد	۱۳/۰۰۲	قابل قبول
GFI	GFI > ۹۰٪	۰/۸۱۲	غیر قابل قبول
AGFI	AGFI > ۹۰٪	۱	قابل قبول
NFI	NFI > ۹۰٪	۰/۹۵	قابل قبول
CFI	CFI > ۹۰٪	۱	قابل قبول
IFI	IFI > ۹۰٪	۱	قابل قبول
PNFI	بالاتر از ۵۰٪	۰/۴۳	غیر قابل قبول
RMSEA	RMSEA < ۰/۱۰	۰/۰۰۲	قابل قبول
CMIN/ df	بین ۱ تا ۳	۱/۵۶	قابل قبول

این مطلب نشان می دهد که یکی از مهمترین شاخص های پیش بینی کننده دستیابی به توسعه پایدار شهر ی، توسعه گردشگری شهری می باشد. جدول ۴ اوزان رگرسیونی حاصل از نرم افزار را نشان داده است. همانطور که از ستون *P Value* بر می آید تمامی روابط برقرار شده در مدل معنی دار بوده و تأیید شده اند.

جدول ۴- اوزان رگرسیون مدل

		Estimate	P
Urban Sustainable_ Development	<--- Tourism_ Development	.657	***
Participation	<--- Tourism _ Development	.632	.002
Development programming	<--- Tourism _ Development	.723	.008
Employment	<--- Tourism _ Development	1.125	.002
Information & informing status	<--- Tourism _ Development	.32	***
Energy status & social welfare	<--- Tourism _ Development	.652	***
security	<--- Tourism _ Development	1.254	***
Basic_ infrastructure	<--- Tourism _ Development	.941	***
population	<--- Urban Sustainable_ Development	.531	***
Open systems	<--- Urban Sustainable_ Development	.923	***
Social Development	<--- Urban Sustainable_ Development	.323	.021
Echlin	<--- Urban Sustainable_ Development	.234	.032
Air Quality	<--- Urban Sustainable_ Development	1.026	***
Water Quality	<--- Urban Sustainable_ Development	.623	***
Open society	<--- Urban Sustainable_ Development	.648	.002
Planning	<--- Urban Sustainable_ Development	1.352	***
Infrastructure capacity	<--- Urban Sustainable_ Development	.925	***
Social capital	<--- Urban Sustainable_ Development	.741	.041
Training	<--- Urban Sustainable_ Development	1.265	***
Security	<--- Urban Sustainable_ Development	1.024	***

۴. بحث و نتیجه گیری

توسعه بازارهای مختلف در گردشگری شهری، کلید توسعه پایدار در بخش های مختلف به ویژه بخش اقتصادی است. این موضوع در ادبیات بحث توسعه پایدار شهری مورد توجه قرار گرفته است. اما این پژوهش با استفاده از مدل سازی معادلات ساختاری در پی اثبات این مطلب برآمد. با توجه به لزوم توجه به توسعه گردشگری، شاخص های مربوط به گردشگری شهری در مدل رقابت پذیری که مخصوص کشورهای در حال توسعه تهیه شده است مورد استفاده قرار گرفتند. نکته قابل توجه این است که در بین شاخص های مختلف توسعه بازارها در گردشگری شهری در زمینه ارتباط با توسعه پایدار شهری، توجه به رفاه اجتماعی، امنیت گردشگران در بازارها و توجه به زیرساختهای اساسی از اهمیت بالاتری برخوردار است و توجه به این مسائل تا حدود زیادی می تواند، توسعه پایدار شهری را حمایت کند. در بخش توسعه پایدار شهری همانطور که نتایج مدل نشان داده است، بحث های مربوط به آموزش،

امنیت، کیفیت هوا و برنامه ریزی یکپارچه مهمترین مواردی است که در دستیابی به توسعه پایدار شهری باید مورد توجه قرار گیرد. بنابراین نتایج تحقیق می تواند برآیند این قضیه باشد که فراهم کردن زیر ساخت های لازم در مناطقی که دارای پتانسیل های بالقوه نظیر جاذبه های فرهنگی در بازارها، بازارهای سنتی، هستند، می تواند در آینده ای نزدیک با فراهم کردن مبلمان شهری و فراهم کردن تجهیزات روبنایی موجبات جذب هر چه بیشتر گردشگران خارجی و داخلی به درون بازارهای شهری شده و از این طریق تامین های مالی لازم را انجام دهد، که از این طریق هم بتواند جبران مالی بکند و هم توسعه آتی امکانات، جذب گردشگران شهری، فراهم ساختن مزیت رقابتی در مقایسه با سایر شهرها و در نهایت توسعه پایدار شهری را فراهم آورد.

در نهایت توجه به امکانات بالقوه در بازارها، جهت توسعه گردشگری شهری تا حد بالایی (۰/۶۶) می تواند دستیابی به توسعه پایدار شهری را تسهیل نماید. این موضوع لزوم توجه تصمیم گیرندگان شهری و دولتمردان به مباحث مطرح شده در توسعه بازارها، جهت توسعه گردشگری را نشان می دهد. البته باید توجه داشت که توسعه گردشگری شهری فقط تسهیل کننده دستیابی به توسعه پایدار است و لزوم توجه به نتایج این توسعه در تصمیم گیری ها بسیار حائز اهمیت است و مباحث مربوط به ارزیابی بازارهای شهری را به دنبال خواهد داشت و اهمیت این مباحث را نیز دوچندان خواهد کرد.

در این مقاله پژوهشهای صورت گرفته در امر گردشگری به مدد بازارهای شهری و توسعه پایدار شهری مورد بررسی قرار گرفت. سپس شاخص های آن هم در بخش گردشگری شهری و هم توسعه پایدار شهری بر اساس فرایند تایید یک شاخص به دست آمد. از پرسشنامه جهت اخذ اطلاعات و روایی و پایایی متغیرها استفاده شد. که در نهایت با استفاده از نرم افزار Amos رابطه بین بازارها در گردشگری شهری و توسعه پایدار شهری مورد بررسی قرار گرفت.

۵. منابع:

۱. علی، پاپلی، رجبی سناجردی، ح، (۱۳۸۲)، "نظریه های شهر(پیرامون)"، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران.
۲. ترنو، ت، (۱۳۷۹). ترجمه نوریان، ف، "شهر همچون چشم انداز"، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، مشهد
۳. قالیباف محمدباقر، شعبانی فرد محمد. (۱۳۹۰). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۶، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۰، شماره پیاپی ۱۰۱.
۴. حسین، کاظمی محمدی، مهدی، (۱۳۸۷)، ارزیابی توسعه پایدار در توسعه شهری، پژوهش موردی شهر قم، رساله جغرافیای انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
۵. احسان، شیعه، ۱۳۸۹، دانشنامه مدیریت روستایی و شهری، انتشارات سازمان های شهرداری، تهران
۶. فیروز بخت، ع، (۱۳۹۱). "راهبردهای ساختار زیست محیطی شهر با رویکرد توسعه پایدار شهری"، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۸۰.
۷. رضا، کریم، کریمی، درخشان، ۱۳۸۵، نقش مدیریت شیرابه تولیدی محل دفن زباله های شهر شیراز بر کنترل کیفیت منابع آب، دومین کنفرانس منابع آب.
۸. موحّد، علی، ۱۳۸۱، توسعه پایدار شهری، مجله انقلاب و سکونت، شماره ۹۰، ۴۳-۵۴
۹. گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۴)، جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ نوزدهم، نشر نی، تهران
۱۰. کهن، گوئل، (۱۳۸۶)، شاخص شناسی در توسعه پایدار شهری؛ توسعه اقتصادی و حساب های ملی در بستر سنّ موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، تهران. ۱۱.
۱۱. کیانی، مصطفی، (۱۳۸۳)، توسعه پایدار و بازسازی بهم، آبادی، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری، سال چهاردهم، شماره ۴۲، شماره هفتم (دور جدید)
۱۲. قرقلو، مهدی، و حسینی، هادی (۱۳۸۵) شاخص های توسعه پایدار شهری، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره هشتم، بهار و تابستان.

۱۳. جاجرمی ایمانی، حسین، (۱۳۸۰)، سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری، فصلنامه ی مدیریت شهری، وزارت کشور، سازمان شهرداری های کشور، سال دوم، شماره ۷ پاییز.
۱۴. ماهنامه شهرداری ها، (۱۳۸۴)، امنیت در شهر، مقوله ای چند بعدی، وزارت کشور، سازمان شهرداری های کشور، سال چهارم، شماره ۴۱، مهر.
۱۵. رهنمایی، محمدتقی. (۱۳۸۶). جزوه درسی جغرافیای توریسم، دانشکده ی جغرافیا دانشگاه تهران.
۱۶. دیناری، احمد. (۱۳۸۴). گردشگری شهری در (ایران و جهان)، مشهد: انتشارات واژگان خرد.
۱۷. انوری آریا مینا، نساج مینا. (۱۳۸۶). « بررسی و تبیین نقش صنعت جهانگردی در فضاها ی شهری»، همایش منطقه ای جغرافیا، گردشگری و توسعه پایدار، اسلامشهر.
۱۸. کازسی و پوتیبیه. (۱۳۸۲). جهانگردی شهری، ترجمه صلاح الدین محلاتی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۹. افتخاری، عبدالرضا، (۱۳۸۹)، فرایند بومی سازی شاخص های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران، پژوهش های روستایی، شماره ۴، صص ۱-۴۱
۲۰. قاسمی، و. (۱۳۸۹). "مدل سازی معادلات ساختاری در پژوهش های اجتماعی با کاربرد Amos Graphics". تهران: انتشارات جامعه شناسان.

1. Riley, J., (2001). "Indicator quality for assessment of impact of multidisciplinary systems". *Agr. Ecosyst. Environ.* 87, 121-128.
2. Charles, a, t1995.sustainability assessment for fishery system. Working paper-FM's 07-95 department of finance and management science, Saint Mary, s university, Canada.
3. Hall, P. and Pfeiffer, U. (2000). "Urban Future" 21. E&FN Spoon.
4. Henderson, V.; Kuncoro, A. and Turner, M, "Industrial development in cities", *Journal of Political Economy* 103, P.P 1067-1090.
5. Egger, Steve. 2005."Determining a sustainable city model", *Environmental Modelling & Software*.
6. Moss, M.; M. Kaufman, S. and M. Townsend, A. (2006). "The relationship of sustainability to telecommunications", *Technology in Society* 28: (235-244).
7. Cohen, Barney, 2005."Urbanization in developing countries: Current trends, future projections, and key challenges for sustainability", *Technology in Society* xx: (1-18).
8. Mulder, K. (2007). "Innovation for sustainable development: from environmental design to transition management". *Sustainability Science* 2. PP 253-263.
9. Inskip . E. (1991). *Tourism planning*, New York.
10. Bennet, J.A and Strydom J. W.(2001). *Introduction to Travel and Tourism Marketing*, Johnnesburg: Juta.